

В. О. Вітвіцький

здобувач третього (освітньо-наукового) рівня вищої освіти
кафедри освітології та інноваційної педагогіки
Харківського національного педагогічного університету
імені Г. С. Сковороди
<https://orcid.org/0000-0002-8722-6947>

ЛОГІСТИКА ФОРМУВАННЯ ГРОМАДЯНСЬКОЇ ІДЕНТИЧНОСТІ ЗДОБУВАЧІВ ВИЩОЇ ПЕДАГОГІЧНОЇ ОСВІТИ У ПРОЦЕСІ ПРАКТИЧНОЇ ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНОЇ ПІДГОТОВКИ

Автор у статті визначив окремі аспекти логістики формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки. У дослідженні автор керувався положеннями Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності», доктринальними рекомендаціями Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки, Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України. Логістику формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки визначено: конструктивний шлях від конкретно визначеної мети фахової підготовки за певною освітньою програмою підготовки до досягнення очікуваного результату – готовності і спроможності майбутнім педагогом формувати громадянську ідентичність у дітей і молоді ресурсом освітньої компоненти, яку викладатиме. Логістика у розумінні конструктивного шляху може передбачати: адаптованість цілей виховної роботи до реальної культурної ситуації і конкретного контингенту здобувачів, вивчення потреб і мотивів у вихованні, самовихованні здобувачів освіти; об'єктивний і вимірюваний очікуваний результат виховних впливів, засобів формування громадянської ідентичності дітей і молоді; керування і координація руху потоків інформації, передусім – навчальної і виховуючого змісту, відповідність інформації актуальним запитам, сформованим чи наявним потребам здобувачів, суворо точно відображати принципові положення концептуальної моделі вищої освіти в Україні і узгоджуватися із задекларованими ціннісними орієнтирами виховної роботи конкретного закладу вищої освіти, де здобувач опановує освітню програму; вивчення і аналіз навчального контенту у відкритому доступі, або такого, який рекомендований здобувачам у навчально-методичних комплексах освітніх компонент, з огляду на узгоджуваність і виховний потенціал такого контенту; прогнозування ризиків і утруднень у роботі з різними категоріями здобувачів освіти, оперативне планування чи корегування наявного плану виховної роботи; вивчення безпекової ситуації і рівня дотримання основоположних прав і свобод здобувачів. Розроблення заходів формування громадянської ідентичності майбутніх педагогів за аналогією блокчейн передбачає опору на сучасні розробки психології навчання, вивчення контраверсійних ситуацій, що позитивно вплине на реалізацію стратегічних завдань, плану заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях.

Ключові слова: університет, педагогічна підготовка, освіта, компетентність, громадянська ідентичність, комунікація, цифровізація, освітня програма, виховання.

Постановка проблеми у загальному вигляді. Проваджений воєнний стан у зв'язку з повномасштабним вторгненням РФ на територію України вплинув на усі елементи освітнього процесу, і зокрема – на підготовку майбутніх педагогів. Сьогоднішня практична психолого-педагогічна підготовка майбутніх педагогів позначена стабільним прогресуванням цифровізації усіх елементів освітнього процесу, крос-культурною комунікацією учасників педагогічного процесу, апріорним значенням реалізації державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності. Адже чинним Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та

громадянської ідентичності» визначено мету такої політики, від досягнення якої залежить стабільний поступ України в демократичну світову спільноту: «Досягнення єдності в українському суспільстві шляхом подолання суперечностей соціокультурного, мовного, регіонального характеру на основі європейського та євроатлантичного курсу, забезпечення дотримання конституційних гарантій прав і свобод людини і громадянина». Відповідно визначено завдання, які мають бути реалізовані в системі практично зорієнтованої психолого-педагогічної підготовки майбутніх педагогів: «1) формування у громадян України...активної громадянської позиції...; оборонної свідомості та громадянської стійкості; патріотизму; поваги до

державних символів, державної мови, суспільно-державних (національних) цінностей України, розуміння їх важливості для становлення держави; 2) формування та збереження української національної ідентичності у громадян України, які усвідомлюють свою належність до української нації, а також у закордонних українців; 3) забезпечення розвитку етнічної, культурної, мовної та релігійної самобутності всіх корінних народів і національних меншин України; 4) усунення впливу держави-агресора (держави-окупанта) в інформаційній, освітній, культурній сферах України; 5) активізація діяльності інститутів громадянського суспільства для досягнення цілей державної політики в зазначеній сфері; 6) поширення інформації про ветеранів війни, формування у суспільстві традицій вшанування пам'яті загиблих (померлих) ветеранів війни; 7) формування готовності громадян до виконання конституційного обов'язку щодо захисту незалежності та територіальної цілісності України» [5]. Такі масштабні багатокомпонентні завдання, безумовно, передбачають доцільність логістичних зв'язків і алгоритмізації заходів і засобів формування громадянської ідентичності майбутніх педагогів.

Аналіз останніх досліджень і публікацій.

Проблема, що визначена у назві цієї публікації, перебуває у міждисциплінарному полі. Безумовно, ключові поняття, що використовуються у цій публікації, розуміються через призму компетентнісного підходу, презентованої у науковій праці Ю. Бойчука [1]. Моральні імперативи і професійно значимі цінності виховної роботи, дотичні формуванню громадянської ідентичності, ми розглядаємо, спираючись на висновки і міркування науковців Н. Борисенко, В. Ворожбіт-Горбатюк [2; 4], Т. Собченко [10]. Окремі аспекти заявленої проблеми започатковано автором у попередній публікації [3]. Цінним матеріалом емпіричного характеру у межах проблеми, що досліджується, є наукові пропозиції і висновки, представлені у статті Л. Зеленської і Б. Зеленського [6]. Разом з тим, попри значний масив нормативно-правових актів, цінні системні дослідження науковців, проблема формування громадянської ідентичності перебуває у полі активних розробок.

Мета статті. Головною метою цієї роботи є розкриття проблеми логістики формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки.

Виклад основного матеріалу. Як відомо, 20 вересня 2024 року «уряд ухвалив розпорядження «Про затвердження плану заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024–2027 роки» [11]. В оприлюдненому повідомленні прес-служби Міністерства освіти і науки України зазначено про те, що: «Мета підготовки

акта – розробити завдання та заходи, які забезпечать умови для ефективного і вчасного відновлення української системи освіти та реінтеграції учасників освітнього процесу на територіях, які зазнали тимчасової окупації внаслідок збройної агресії проти України» [11]. Це означає, що комплекс завдань, визначених Законом України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності» реалізовуватимуться з урахуванням передбачених цим планом заходів, спрямованих на утвердження і позитивний розвиток громадянської ідентичності дітей і молоді на деокупованих територіях України. Роль педагогів у цих процесах важко переоцінити, адже часто саме освіта є осердям культури і відновлення громади, населеного пункту, регіону.

Про значущість системної логістичної координації наскрізно заявлено у Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки для дотримання послідовності в реалізації державної політики у сфері освіти і фахової підготовки. Проблема логістичного супроводу формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки, на наш погляд, органічно інтегрується із тенденціями, визначеними Стратегією: «Цифровізація», «Європейський простір вищої освіти», «Компетентності та професії майбутнього» [9]. Пропоноване бачення логістики також корелюється з концептуальною моделлю вищої освіти, вербалізованою у Стратегії [9].

У цій статті на підставі вивчення матеріалів у відкритому інформаційному просторі [2; 4; 8; 13], спираючись на пропозиції Л. Зеленської і Б. Зеленського щодо «домінування внутрішньої мотивації професійного зростання і оволодіння педагогічною майстерністю» [6], пропонуємо наступне визначення логістики формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки: це конструктивний шлях від конкретно визначеної мети фахової підготовки за певною освітньою програмою підготовки, спеціальності 011, 015, 014 та інші, пов'язані з освітніми науками, до досягнення очікуваного результату – готовності і спроможності майбутнім педагогом формувати громадянську ідентичність у дітей і молоді ресурсом освітньої компоненти, яку викладатиме. Логістика цього конструктивного шляху може передбачати такі аспекти, як:

– адаптованість цілей виховної роботи до реальної культурної ситуації і конкретного контингенту здобувачів. Це передбачає системне вивчення потреб і рівня вмотивованості до активності у вихованні, самовихованні здобувачів освіти – учасників освітнього процесу;

– очікуваний результат виховних впливів, засобів тощо на формування громадянської ідентичності дітей і молоді має бути об'єктивованим і по можливості вимірюваним. Це передбачає, що ідейно, змістовно і методично виховна робота має бути максимально близькою і зрозумілою для здобувачів – учасників освітнього процесу. Таких очікуваних результатів не повинно бути багато, але вони мають пронизувати усі навчальні комунікації і навчально-пізнавальний процес; педагог за суттю своєю професії є координатором, керівником руху потоків інформації, передусім – навчальної і виховуючого змісту. Педагог також має вплив на рух матеріальних ресурсів (витрати часу, використувані засоби і алгоритми проведення заходів, цифрові сервіси і застосунки тощо), необхідних для досягнення здобувачами очікуваних результатів – сформованої громадянської ідентичності, що виражається у свідомій громадянській позиції на основі «поваги до прав людини, духовних цінностей українського народу, національної самобутності» [5]. Тому рух матеріальних ресурсів має бути відповідним актуальним запитам, сформованим чи наявним потребам здобувачів, суворо точно відображати принципи положення концептуальної моделі вищої освіти в Україні і узгоджуватися із задекларованими ціннісними орієнтирами виховної роботи конкретного закладу вищої освіти, де здобувач опановує освітню програму.

– Логістика формування громадянської ідентичності передбачає виявлення і аналіз навчальних, академічних, соціально-культурних, правових та інших потреб здобувачів, вивчення і аналіз навчального контенту у відкритому доступі, або такого, який рекомендований здобувачам у навчально-методичних комплексах освітніх компонент, з огляду на узгоджуваність і виховний потенціал такого контенту. Також передбачено логістичний супровід обробки отриманих даних про виявлені навчальні потреби і ресурси доступного навчально-виховного контенту, прогнозування ризиків і утруднень у роботі з різними категоріями здобувачів освіти (закордонні українці, особи з невизначеною ідентичністю, внутрішньо переміщені особи, особи з соціально вразливих категорій населення, особи з інвалідністю тощо), оперативне планування чи корегування наявного плану виховної роботи. Також логістика в наш час має передбачати вивчення безпекової ситуації і рівня дотримання основоположних прав і свобод здобувачів, що є базисом формування громадянської ідентичності як такої. Таке вивчення окремих напрямом містить вивчення ризиків використання цифрових сервісів і застосунків, систем штучного інтелекту для попередження і профілактики будь-яких проявів глорифікації чи ймовірної колабораційної діяльності з сервісами, які хоч якоюсь мірою мають відношення до держав-агресо-

рів чи держав-спонсорів тероризму. У цьому вбачаємо важливий напрям формування цифрової та інформаційної екології як умови формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки. Адже практична фахова підготовка виходить за межі чітко регламентованих академічних комунікацій, передбачає академічну свободу і автономність рішень.

На наш погляд, досить успішно ці завдання реалізуються у Харківському національному педагогічному університеті імені Г.С. Сковороди, де співпраця і її видові заходи визначаються меморандумами і угодами із іншими організаціями і установами, а органи студентського самоврядування досить активно інтегровані в усі елементи освітнього процесу, ініціативно і ідейно усі учасники освітнього процесу об'єднані ідеєю освітнього хабу ХНПУ імені Г.С. Сковороди [12]. Саме такі практики закладені у розуміння компетентнісного підходу ректором університету Ю. Бойчуком [1]. Ефективність логістики формування громадянської ідентичності здобувачів вищої освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки контекстно компетентнісного підходу передбачає набуття майбутніми педагогами досвіду психолого-педагогічних спостережень, дидактичного самоспостереження для уточнення цільової аудиторії і визначення особливостей контингенту вихованців. Також важливим компонентом такої логістики є активація діяльності студентського самоврядування, орієнтир на індивідуальні освітні траєкторії здобувачів, що передбачає багатоканальну взаємодію і активну залученість. Прозорість, відкритість, недискримінація – ключові і не вичерпні ціннісні орієнтири оприлюднення інформаційного контенту у мережевому просторі на офіційних каналах Харківського національного педагогічного університету імені Г.С. Сковороди і стейгхолдерів освітніх програм, що в цьому університеті реалізуються [12]. Окремим потенційно важливим для формування громадянської ідентичності майбутніх педагогів стала співпраця і залученість до освітнього процесу influencers – впливових осіб, відомих осіб, лідерів громадської думки. Цей напрям логістичного супроводу є перспективним і таким, що стрімко прогресує в реальному часі. Ціннісні орієнтири, визначені на рівні місії і візії університету [12] органічно відображають генетичний підхід, коли в досягненні очікуваних результатів освітньої програми приділяється увага еволюційному поступу у набутті здобувачами загально-навчальних компетентностей передбачення, планування, контролю, оцінювання виконання результатів завдання, громадянських компетентностей усвідомленого прийняття і втілення цінностей соборності самобутності, волі і гідності українця-громадянина [4; 7; 10].

Висновки і пропозиції. Отже, логістика формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки передбачає: регулярний моніторинг і забезпечення якості наповнення навчальним контентом (архіви і бібліотеки, хаби, хмарні сховища, інтерактивні нотатники і практики формування компетентностей відповідального користувача сучасними цифровими сервісами), управління рухом і потоками інформації, каналів навчально-виховної комунікації аналіз з обов'язковим зворотним зв'язком і оптимальним розрахунком витрат часу та інших ресурсів на комунікування. Логістика формування громадянської ідентичності здобувачів вищої педагогічної освіти у процесі практичної психолого-педагогічної підготовки також передбачає підтримку соціокультурної, академічної, навчальної, громадянської активності кожного здобувача. Розроблення цього аспекту заявленої проблеми, на наш погляд, є перспективним, зокрема через призму ідеї та алгоритмів блокчейн, що певною мірою посилює цінність структурування навчального контенту, перебігу усіх навчально-пізнавальних взаємодій. Розроблення заходів формування громадянської ідентичності майбутніх педагогів за аналогією блокчейн передбачає опору на сучасні розробки психології навчання для того, щоб сформувати відповідні загальні і громадянські компетентності саме тоді, коли в цьому є реальна потреба, вивчення контраверсійних виховуючих ситуацій, що позитивно вплине на реалізацію доктринальних завдань, у тому числі затвердженого плану заходів з відновлення освіти на деокупованих територіях на 2024–2027 роки [11].

Список використаної літератури:

1. Бойчук Ю. Д. Сутність компетентнісного підходу в закладах вищої освіти. *Гуманістичні орієнтири професійного становлення вчителя: макаренківська традиція і місія Нової української школи* : матеріали XX Міжнародної науково-практичної конференції (11–12 березня 2021 р., м. Полтава). Полтава : ПП «Астрая», 2021. С. 18–22.
2. Борисенко Н., Ворожбіт-Горбатюк В. Високий моральний дух курсантів (слухачів, студентів) військових навчальних підрозділів закладів вищої освіти – ресурс сили в епоху інформаційних війн. *Війни інформаційної епохи: міждисциплінарний дискурс* : монографія / за ред. В. А. Кротюка. Харків : ФОРМ Федорко М. Ю., 2021. С. 333–350.
3. Вітвіцький В. О. Громадянська ідентичність здобувачів вищої педагогічної освіти: виклики глобалізаційних процесів. *Вісник Луганського національного університету імені Тараса Шевченка. Педагогічні науки*. 2023, №4 (358), С. 22–27. [https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4\(358\)-22-27](https://doi.org/10.12958/2227-2844-2023-4(358)-22-27)
4. Ворожбіт-Горбатюк В., Борисенко Н. Ціннісний підхід в реалізації положень Концепції національно-патріотичного виховання в системі освіти України (історико-педагогічний дискурс). *«Педагогічні науки»*. 2022. № 99. С.5-10. DOI <https://doi.org/10.32999/ksu2413-1865/2022-99-1>
5. Закон України «Про основні засади державної політики у сфері утвердження української національної та громадянської ідентичності». 13.12.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2834-20#Text>
6. Зеленська Л., Зеленський Б. Професійне зростання майбутніх педагогів: аналіз домінуючих мотивів. *Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах*. 2024, № 92. С. 167-174. DOI <https://doi.org/10.32782/1992-5786.2024.92.27>
7. Концепція національно-патріотичного виховання в системі освіти України : Наказ МОН № 527 від 06.06.2022. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0527729-22#n7>
8. Півторак С. Логіст. Програма навчального курсу. Дія. Освіта. URL: <https://osvita.diia.gov.ua/courses/logist>
9. Про схвалення Стратегії розвитку вищої освіти в Україні на 2022–2032 роки : Розпорядження КМУ від 23 лютого 2022 р. № 286-р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286-2022-%D1%80>
10. Собченко Т., Ворожбіт-Горбатюк В., Бондаренко Є. Основні вектори виховної роботи педагогічного закладу вищої освіти в умовах воєногостану. *Освіта дорослих: теорія, досвід, перспективи*. 2022. Вип. 1 (21). С.97-106. DOI: [https://doi.org/10.35387/od.1\(21\).2022.97-105](https://doi.org/10.35387/od.1(21).2022.97-105)
11. Уряд затвердив план відновлення освіти на деокупованих територіях. Міністерство освіти і науки України 20 вересня 2024 р. URL : <https://mon.gov.ua/news/uriad-zatverdvy-plan-vidnovlennia-osvity-na-deokupovanykh-terytoriiakh>
12. Харківський національний педагогічний університет імені Г.С. Сковороди. Офіційний ресурс. (2024). URL : <http://hnpu.edu.ua/>
13. Що таке логістика? URL : <https://ukrautologistic.com.ua/sho-take-logistika/> (дата звернення: 23.09.2024)

Vitvitskyi V. Logistics of forming the civic identity of higher pedagogical education students in the process of practical psychological and pedagogical training

In the article, the author identifies certain aspects of the logistics of forming the civic identity of higher pedagogical education students in the process of practical psychological and pedagogical training. In the study, the author was guided by the provisions of the Law of Ukraine "On the Basic Principles of State Policy in the Field of Strengthening Ukrainian National and Civil Identity", the doctrinal recommendations of the Strategy for the Development of Higher Education in Ukraine for 2022-2032, and the Concept of National and Patriotic Education in the Education System of Ukraine. The logistics of forming the civic identity of higher pedagogical education applicants in the process of practical psychological and pedagogical training is defined as: a constructive path from a specifically defined goal of professional training in a particular educational program to achieving the expected result – the readiness and ability of a future teacher to form civic identity in children and youth as a resource of the educational component that he or she will teach. Logistics in the sense of a constructive path may include: adaptation of the goals of educational work to the real cultural situation and the specific contingent of applicants, study of the needs and motives in education, self-education of education applicants; objective and measurable expected result of educational influences, means of forming the civic identity of children and youth; management and coordination of information flows, primarily educational and educational content, compliance of information with current requests, formed or existing needs of the applicant. The development of measures for the formation of the civic identity of future teachers by analogy with the blockchain involves reliance on modern developments in the psychology of learning, the study of controversial situations, which will positively affect the implementation of strategic tasks, an action plan for the restoration of education in the de-occupied territories.

Key words: *university, pedagogical training, education, competence, civic identity, communication, digitalization, educational program, upbringing.*